

LATVIJAS INTELEKTUĀLĀS UN POLITISKĀS ELITES IZVEIDOŠANĀS: PROBLĒMAS UN PRETRUNAS

**Raksts izveidots uz lekcijas pamata, kas nolasīta
Letonikas III kongresa atklāšanas sēdē, Rīgā, 2009. gada 26. oktobrī**

Jānis Stradiņš,
LZA īstenais loceklis

Atslēgas vārdi: *Latvijas vēsture, valstiskums, nācijas veidošanās, elite, akadēmiskā inteliģence, Latvijas Universitāte*

Latvijas valstiskuma 90 gadi ir nosvinēti, 2009. gadā atzīmējām Latvijas Universitātes dibināšanas 90 gadus. Šodien ierasti vairāk runājam par negācijām un pat akadēmiskajā vidē izskan balsis, kas apšaubā Latvijas neatkarības pamatotību, jo “nācijas intelektuālais potenciāls ir nepietiekams savas valsts pārvaldīšanai” (plakāts piketā pie ES misijas 2009. gada oktobrī). Tādēļ letonistikas pētījumos gribētos rast akadēmisku atbildi jautājumam, kā vēsturiski samērā īsā laika posmā — 150 gados — latviešu nācija no anonīmas, starptautiski maz ievērotas Krievijas impērijas Rītdjūras guberņu zemnieku kārtas ir spējusi pacelties līdz Eiropas Savienības — augsta prestiža nāciju saimes — pilntiesīga locekļa statusam, kas ļāvis latviešiem izcīnīt savu suverēnu valsti, jo tā nebūt nav visu, pat skaitliski prāvāku nāciju prerogatīva. Un arī uz jautājumu, kas Latvijas un latviešu situāciju šajā Eiropas nāciju Olimpā darījis ļodzīgu, tā kā pat izteikta doma (britu žurnālists E. Lūkass), ka pēc pašreizējās krīzes pārvarēšanas Latvija varētu kļūt par pabērnu, pelnrušķīti Baltijā, kur iedzīvotāju ienākumu līmenis vēl daudzus gadus tālu atpaliktu no kaimiņu Igaunijas.

Var sacīt: Latvijas valsti radīja labvēlīga konstelācija, vēsturisku sakritību kopums gan 1918., gan 1991. gadā. Pirmajā pasaules karā sagrauva gan Krievijas, gan Vācijas impērija, boļševiku uzvara lika sarosīties neizlēmīgajai latviešu pilsonībai un mazliet vēlāk arī nācijas vairākumam iesaistīties cīņā par neatkarīgu Latviju. Taču valsti nevarētu radīt, ja latviešiem jau cara Krievijas apstākļos nebūtu bijuši savi speciālisti valsts jaunrades darbam — juristi, tautsaimnieki, ārsti, inženieri, skolotāji, humanitāro jomu darbinieki, arī potenciāli zinātnieki, valstsvīri, diplomāti, citu nozaru lietpratēji, ja nebūtu savas vidus-

šķiras, pilsonības, savas nacionālās inteliģences. Tieši šī pilsonība, inteliģence, nacionālā elite jau zināmā mērā pastāvēja, un tas bija viens no nākamās Latvijas nacionālās neatkarības un arī modernas akadēmiskas vides, Latvijas Universitātes (LU) tapšanas būtiskiem priekšnoteikumiem.¹ To pašu varētu sacīt arī par latviešu inteliģenci padomju režīma pēdējā posmā, pirms Trešās atmodas.

Kas ir elite? Plašākā izpratnē tā ir sabiedrības izlase, sabiedrības locekļi ar lielākajiem sasniegumiem un spējām savā profesionālajā nozarē vai sociālajā grupā. Sabiedrību vispār veido divu kategoriju cilvēki — tie, kas valda,

un tie, kurus valda. Pirmā grupa, skaitliski neliela, monopolizē varu un/vai sociālo ietekmi. Otrajā grupā ir lielumiels vairākums, kas vismaz demokrātiskā iekārtā virza un kontrolē pirmo, iespējams, gan tikai šķietami. Elites locekļi nāk no sabiedrības augstākajiem slāņiem, arī no vidusšķiras, parasti no privileģētām ģimenēm, ir guvuši labu vai elitāru izglītību prestižā profesijā (piemēram, juristi, tautsaimnieki), mācījušies elitārās skolās, kur guvuši ne tikai izglītību, bet arī sabiedriskos sakarus.² Pašreizējā Latvijā par politisko eliti runā vairāk ar īgnumu, ironiju, kritizē tās nekompetenci, alkatību, savtīgumu, patriotisma trūkumu. Pēdējos mēnešos kritiku, varbūt daļēji pamatotu, izpelnās arī latviešu akadēmiskā inteligence, kas sevi Baltijā itin kā pozicionējusi pēdējā vietā — vismazākā starptautiskā atpazīstamība, vāja publikāciju citējamība, maz patentu, vecišķums, konservatīvisms, neprasme koncentrēties perspektīvākajos virzienos, neprasme panākt adekvātu valsts finansējumu zinātnei, visādas vainas augstākajā izglītībā. Vārdu sakot — kāda valsts, tāda zinātne.

Un te nu izvirzās jautājums, vai mūsu saimnieciskā, finansiālā, intelektuālā krīze, arī vērtību krīze ir realitāte vai varbūt šķietamība; vai to izraisījuši ārējie apstākļi, vai varas elites hroniska neprasme, impotence, korumpētība, negausība, kļūdaina stratēģija, vai smagais vēsturiskais mantojums (700 vācu kundzības gadi, padomju okupācijas mantojums?), vai pat kādas latviešu nācijai piemītošas negatīvas īpatnības, kas tai traucē izveidot adekvātu eliti. Tie ir smagi un būtiski jautājumi, uz kuriem mums pašiem sev jāatbild. Atbildēt uz tiem visā pilnībā, saprotams, es nespēju, un pat ja plašākā pētījumā kādas cēloņsakarības tiktu atsegtas, tās būtu, bez šaubām, subjektīvas. Taču ļoti svarīgi ir izprast mūsu, latviešu nacionālās elites veidošanās vēsturi, salīdzināt pirmo neatkarības posmu (1920–1940) ar tagadējo (pēc 1990. gada), kādas ir bijušas sakritības, kādas atšķirības. Manuprāt, vispirms jāmeklē pozitīvais,

taču pārlieku neidealizējot sasniegumus, nevaicoties, ja tas ir nepieciešams, no veselīgas nacionālas paškritikas.

Līdz 1917. gadam tagadējā Latvija atbilstīgās Krievijas impērijas sastāvā, taču atbilstīgās specifiski — Baltijas guberņu vietējo eliti zem cara sceptera, zem guberņas krievu ierēdņiem veidoja vietējie vācieši — muižnieki, namnieki pilsētās, literāti (mācītāji, ārsti, juristi, ierēdņi), arī fabrikanti, uzņēmēji, inženieri. Vietējo pārvaldi veidoja pēc kārtu pārstāvības principa, nedalīti dominēja Baltijas vācu elite, vācu valoda. Latviešiem šajā elitē nebija vietas, kaut arī jau 1897. gadā tag. Latvijā iedzīvotāju sastāvā tie dominēja — 68,3% latviešu, 12,0% krievu, 6,2% vāciešu, 7,4% ebreju, 3,4% poļu.³

Latvieši joprojām pārsvarā piederēja zemnieku kārtai, dzīvoja laukos, un pat pēc dzimtbūšanas atcelšanas (Kurzemē un Vidzemē jau 1817.–1819. gadā) nevarēja runāt par latviešu eliti — ne par ekonomisko, ne par intelektuālo, kur nu vēl par politisko (pat Baltijas vācieši cara patvaldības apstākļos labākajā gadījumā bija "*Landespolitiker*", tie darbojās guberņas līmeņa landtāgos un pilsētu pārvaldē). Uz latviešu intelektuālo pārstāvniecību pretendēja baltvācu izcelsmes t.s. literāti — mācītāji, ārsti, ierēdņi, no kuru vides nāca arī tādi izcili letofili kā Stenderi, Vatsons, Bilenšteins.⁴ Polemikā starp Kronvaldu Ati un anonīmu vācbaltiešu liberālu (!) žurnālistu (R. G. Keihelu ?) 1871. gadā avīzē "*Zeitung für Stadt und Land*" pēdējais deklarēja: "Alojas katrs, kas, būdams augsti mācīts, tomēr saucas par latvieti, jo viņš patiesībā jau sen ir pārgājis tās kultūras dzīvē, kas viņu audzinājusi. Būt reizē latvietim un reizē izglītotam [cilvēkam] nav iespējams, jo nav īpašas latviešu izglītības." Tātad "*Ein gebildeter Lette ist ein Unding*"⁵. Bija atsevišķi latviešu uzņēmēji, veikli amatnieki, tirgotāji, kas jau 18. gs. cīnījās par savām tiesībām (Šteinhaueri), no šo latviešu vides bija cēlies pirmais latviešu ārsts, aptiekārs, dabzinātnieks D. H. Grindelis, taču pirmie

akadēmiski izglītotie latvieši vai nu pārvācojās, vai arī pārkrievojās.

Tiesa, 19. gs. pirmajā pusē, Nikolaja I laikā, latviešiem jau bija sava elite — skolotāji, skrierveri, krodzinieki, pagasta un muižu ierēdņi, mācītāji, lielākoties bez akadēmiskas izglītības, kuri parasti palika darbojamies savas vides, savas sociālās grupas ietvaros (A. Leitāns, A. Liventāls, J. Ruģens, K. O. Lepvičs, arī J. Cimze, K. Biezbārdis u.c.), taču tautas brāļiem deva garīgus orientierus.

Latviešu intelektuālā elite sāka veidoties līdz ar tautisko atmodu, Aleksandra II liberalizācijas un modernizācijas laikmetā, ap 1856. gadu Tērbatas universitātes vidē, pēc tam Pēterburgā un Maskavā. Mēs joprojām pieminam jaunlatviešus — Krišjāni Valdemāru, Krišjāni Baronu un Juri Alunānu, īpaši galveno ideologu — Kr. Valdemāru, spēcīgu, Eiropas kategorijās domājošu reālpolitīķi, kas vēroja, kā attīstās mazās nācijas Austroungārijā (Čehijā), Somijā, Irījā, arī Igaunijā. Viņš skubināja latviešus, bijušos kroņa ļaudis, kas vēl tikai pirms 30–40 gadiem bija atbrīvojušies no dzimtbūšanas, pārveidot savu dzīvi strauji mainīgajā pasaulē. Citēšu Kr. Valdemāra teicienu, kas aktuāls arī šodien: “Topiet žigli un knaši, kā citas mācītas tautas visapkārt Eiropā, un neapkaunojiet mīļu latviešu tautu, lai nevar citi teikt: “Āre! Te nu tie tapa palaisti brīvībā, bet vai tiem sliņķiem, tiem nelgām tas ko palīdzēja! Tie palika gandrīz tādi paši kā vecā dzimtā būšanā!” Un citā vietā: “Apdomājiet paši, cik pagalam citādi bija laiki pirms 30 vai 40 gadiem. Priekš tam (...) pa gadu simteņiem tik daudz dzīve nepārgrozījās, kā pēdējos 30 vai 40 gados.”⁶ Un Kr. Valdemārs paredzēja, ka drīzā nākotnē dzīve ies vēl piecas sešas reizes ātrāk. Viņa sludinātie principi bija: turība, izglītība, patriotisms. Turklāt par patriotismu Kr. Valdemārs teica, ka tā nav mākslota galvas gudrība, bet, ļaudīm grāmatu mācot, tēvzemes mīlestība rodas pati no sevis. Viņš mudināja latviešus izrauties no vācu garīgās un materiālās aizbildnības, kas tolaik šķita galvenais

drauds, aicināja orientēties uz Krieviju un krieviem⁷.

Valdemārs ne vien mudināja latviešus tiekties pēc turības un izglītības, bet arī ieteica pievērsties jaunām nozarēm, ne tikai lauksaimniecībai vien, proti, viņš dedzīgi popularizēja jūrniecību. Rezultātā latvieši iesaistījās kuģubūvē, kļuva par tālbraucējiem kapteiņiem, rēderiem, kuģu uzņēmējiem. 1914. gada sākumā latviešiem piederēja 59 tvaikoņi, 270 burinieki, četri motorburinieki, kopā — 333 kuģi, kas lielākoties gāja bojā Pirmā pasaules kara laikā⁸. Tomēr darbošanās kuģniecībā topošo latviešu ekonomisko eliti veidoja samērā mazā mērā.

Latviešu ekonomisko eliti veidoja kokapstrādes uzņēmēji, ķieģeļrūpnieki, vispār būvmateriālu ražotāji, būvuzņēmēji, nekustamo īpašumu mākeri, tirgotāji. Lai minam Augustu un Jēkabu Dombrovskus, Krišjāni Ķergalvi, Ludvigu Neiburgu, Kristapu Morbergu, Konstantīnu Pēkšēnu, Kristapu Bergu, Jāni Bisenieku. Taču pamatu deva zemturi, bagātie zemes īpašnieki, saimnieki laukos — “pelēkie baroni”, kas pamazām stājās līdzās vācu muižniekiem — “melnajiem baroniem”. Reģistrējot I–VIII kategorijas uzņēmumus Vidzemes un Kurzemes guberņās 1913. gadā, I un II kategorijas īpašnieku vidū latviešu nav, III kategorijas uzņēmumu (201–500 strādājošie) īpašnieku skaitā no 31 īpašnieka divi ir latvieši (8,7%), IV kategorijā (51–200 strādājošie) 15 no 62; pārliecinoši dominē ebreji un vācieši, arī krievi (Kuzņecova porcelāna rūpnīca)⁹. Turklāt šo jauna tipa latviešu skaitā jāmin ne tikai jaunlatviešu atbalstītāji, bet arī nacionālā ziņā inertie t.s. veclatvieši, kuriem ekonomiskās saites ar vāciešiem bija ciešākas. Te minami ne tikai Kr. Morbergs, latviešu arhitekti J. Baumanis, K. Pēkšēns, bet pat ļoti daudzi jaundibinātās Rīgas Latviešu biedrības dižvīri, arī J. Cimze un viņa Skolotāju semināra audzēkņi, arī tādi latviešu izcelsmes zinātnieki kā Pauls Valdēns. Daudzi piederēja t.s. kārkluvāciešiem, bija ar konservatīvu ievirzi, īpaši kad rusifikācija pieņēmas spēkā.

Igaunijā intelektuālās elites saprašanās ar vāciešiem bija labāka (ārsti un sabiedriskie darbinieki R. Fēlmanis, F. R. Kreicvalds, pa daļai folkloras vācējs J. Hurts), kamēr jaunlatviešu un Rīgas Latviešu biedrības attiecības ar vācu mācītāju vadīto Latviešu draugu biedrību (*Lettisch-Literarisches Verein*) un luterāņu mācītājiem A. Bilenšteinu, R. Šulcu veidojās ne tik gludi, varbūt tādēļ, ka šo letofilu nostāja pret latviešiem bija nelabvēlīgāka nekā vācu attieksme pret igauņiem.¹⁰ Daudzi latviešu inteligenti 60.–70. gados orientējās uz krieviem, uz slavofiliem, citi — kā Frīdrihs Veinbergs — uz caru un uz monarhismu kā principu.

Šī agrīnā ekonomiskā elite ir interesanta vairākos aspektos. Pirmkārt, tādēļ, ka turīgo latviešu — uzņēmēju, saimnieku vai muižu rentnieku — ģimeņēs dzima pirmie latviešu intelektuāļi — J. Čakste, Rainis, arī D. H. Grindelis, pat P. Stučka. Otrkārt, tādēļ ka daudzi jaunbagātņieki kļuva par izglītības un kultūras mecenātiem, piešķīra trūcīgajiem tautiešiem — studentiem stipendijas, sekmēja Kr. Barona “Latvju Dainu” izdošanu (H. Visendorfs, Rīgas Latviešu biedrība), Latviešu etnogrāfisko izstādi 1896. gadā, citus kultūras pasākumus. Maskavas latviešu pulciņš (īstenībā gan vairāk ģimnāziju skolotāji un ierēdņi Brīvzemnieki, Barons, Valdemārs un daži jaunbagātņieki) sāka piešķirt pirmo latviešu iedibināto zinātnisko prēmiju, ko nosauca pāragri mirušā Maskavas jurisprudences studenta Jāņa Reinberga vārdā un 1885.–1889. gadā piešķīra par darbiem Latvijas vēsturē (K. Graudiņam, J. Krodziniekam, V. Olavam, Skruzišu Mikum); mazliet vēlāk maskaviešu prēmiju piešķīra mirstošajam Ed. Veidenbaumam par nozīmīgu populārzinātnisku rokrakstu “Sacerējumi iz mehānikas” (šo prēmiju sarūpēja Kr. Barons no saviem personiskajiem līdzekļiem).¹¹

Izceļami divi momenti. Jaunlatvieši konfliktēja ar vācu eliti, tādēļ augstākā līmeņa latviešu intelektuālā, akadēmiskā elite veidojās ārpus Latvijas — sākumā Tērbatā, vēlāk

Pēterburgā un Maskavā, tātad elite radās trimdā, un šī trimdas elite jau vēlāk, 20. gs. otrajā pusē, atdzima kā negribēta tradīcija. Daudzi (kaut arī ne visi!) bagātākie latvieši atbalstīja savu tautiešu centienus gūt izglītību, arī augstāko, akadēmisko.

Latviešu nacionālā elite sāka veidoties cara Krievijā, Aleksandra II liberālo reformu gaisotnē, pēc tam Aleksandra III reakcionārā režīma laikā un beidzot pretrunīgajā Nikolaja II laikmetā, īpaši pēc 1905. gada revolūcijas sagrāves.

Par nacionālās elites citadeli kļuva “māmuļa” — 1868. gadā dibinātā Rīgas Latviešu biedrība (RLB) un mazākā mērā arī 1880. gadā dibinātā Jelgavas Latviešu biedrība (ko ilgāku laiku vadīja J. Čakste). Letonistu nākotnes uzdevums būtu vispusīgi izvērtēt Rīgas Latviešu biedrības darbību un devumu (2018. gadā tai aprit 150 gadi)¹², gan akcentējot pozitīvo, gan nenoklusējot nepatīkamās negācijas, kas iezīmējās biedrības darbībā un pašā tās būtībā, īpaši pēc 1890. gada, jo tās vēsture lielā mērā ir agrīnās nacionālās elites veidošanās pretrunīgā vēsture, kurai pretstatā sāka veidoties jaunstrāvnieciskā kontrolīte. Vērienīgi un kolorīti šos procesus aprakstījis Augusts Deglavs savā monumentālajā hronikālajā romānā “Rīga” (I d. “Patrioti”, variants laikraksta turpinājumos iznāca 1910.–1911. gadā, grāmatā — 1912; II d. “Labākās ģimnāzijas” 1921. gadā, bet III. d. “Pa labi un pa kreisi” palika nepabeigta un publicēta fragmentos). Pārlapojot šo lieldarbu, raisās pārsteidzoši daudz tīri mūsdienīgu analogiju, kā “patrioti” pārauga (vai deģenerējās) par “labākajām ģimnāzijām”, un atmiņa atsauc komponista Emīla Dārziņa drūmās pārdomas, ka tur, kur parādās latviešu pilsonība, var rakstīt saukli “Nost ar garu!”. Atkal divdabīga tendence — latviešu augšupeja turībā, taču arvien izteiktāka sociāla diferenciācija sabiedrībā un antikapitalistisko tendenču pieaugums tautā, plašu nācijās slāņu krasa opozīcija pret saimniecisko, finanšu un vispār pilsonisko eliti, kas kolorīti iezīmējas A. Deglava

LETONIKAS III KONGRESA MATERIĀLI

lielromānā, bet tiešu izpausmi rod gan marksisma ideju pārliekā popularitātē, gan 1905. gada revolūcijas pretrunīgajās norisēs. Šo latviešu sabiedrības mentalitāti un hronisko negatīvo ievirzi (līdz pat mūsdienām!) pret sev garā svešiem uzņēmējiem diezgan pamatotī (kaut arī vienpusīgi) kritizē pazīstamais tautsaimnieks Nikolajs Balabkins esejā "Uzņēmēja tēls latviešu literatūrā" (2002)¹³.

Tieši šajā laikmetā, pēc Nikolaja II 1905. gada 17. oktobra manifesta, varēja sākt veidoties latviešu pilsonības politiskā elite. Pasvītīrošu, ka kreisi noskaņotā politiskā kontrelite, Latviešu Sociāldemokrātija no t.s. Jaunās strāvas radās jau mazliet agrāk, 1904. gadā, tā bija pirmā un vismasveidīgākā latviešu politiskā partija (1905. gadā — 6 000, pat līdz 18 200 biedru revolūcijas uzplūdu laikā). Tā bija galvenais Piektā gada notikumu virzītājspēks, no kura nāca gan Janis Jansons-Brauns, gan Pauls Kalniņš, Margers Skujenieks, Fēlikss Cielēns, gan Rainis¹⁴, bet vēl jo lielākā skaitā Padomju Krievijas pirmo gadu desmitu politiskā, komunistiskā, elite.

Ja atskaita dižo nacionālpolitiski Kr. Valdemāru, no pilsoniskajiem politiķiem vēl būtu jāmin Frīdrihs Veinbergs, žurnālists, advokāts, ierēdnis Vidzemes un Kurzemes guberņas valdēs, ilggadējs Rīgas Latviešu biedrības idejiskais vadītājs. Viņš aktīvi popularizēja domu, ka nācijā jāveido aristokrātisks slānis, dedzīgi aizstāvēja cara patvaldību, uzlūkojot to par vienīgo spēku, kas spēj pasargāt impērijas mazās tautas no nacionāliem spaidiem, bija monarhisma un lojalitātes piekritējs, vērsās pret 1905. gada revolūciju, apsveica pat soda ekspedīcijas, mudināja latviešus nomazgāt "revolūcijas kaunu".¹⁵ Savas idejas Veinbergs izklāstīja rakstu sērijā, vēlāk brošūrā "Politiskas domas iz Latvijas" (1884), pirmajā latvieša sarakstītajā politoloģiskajā apcerējumā¹⁶, arī paša izveidotajā galēji konservatīvajā laikrakstā "Rīgas Avīze" (1905–1915). 1907. gadā Veinbergs dibināja Latviešu tautas partiju ar 100–200

biedriem, kas bija izteikti melnsimtnieciska partija — "Sojuz Russkogo Naroda" latviešu analogs, ar pamatlozingu "patvaldība — reliģija — tautiskums", kuras cilvēkresursu bāze bija Rīgas Namīpašnieku biedrība¹⁷. Vienlaikus tika dibināta Latviešu reformu partija (Grosvalds, Krastkalns, Ķergalvis) arī uz RLB pamata, kas bija oktobristu partijas analogs Latvijā ar 50–60 biedriem¹⁸. Abu šo partiju pārstāvji netika ievēlēti Krievijas valsts domē, taču guva zināmus panākumus Rīgas pilsētas domes vēlēšanās. Pie reformu partijas kreisā spārna piederēja V. Olavs, O. Nonācs, A. Strausmanis, H. Rūsis, kas stāvēja jau tuvāk Latvijas liberāļiem "kadetiem" — konstitucionālajiem demokrātiem (V. Zāmuels, Sp. Paegle, Arveds Bergs, Kurzemes guberņā — J. Čakste, J. Pauļuks, J. Goldmanis). Vēl kreisākas bija t.s. progresistu pozīcijas (G. Zemgals, A. Deglavs u.c.), kas pretendēja uz "Dienas Lapas" mantinieku lomu.

Kā pirmais latviešu ievēlētais deputāts padzītājā I Valsts domē minams Jānis Čakste, demokrāts, Kr. Valdemāra idejiskais mantinieks, kurš kopš studenta gadiem Maskavā apstrīdēja Veinberga domas par latviešu aristokrātijas radīšanas nepieciešamību, aizstāvēt (līdzīgi Kr. Valdemāram) viedokli, ka latviešu tauta varot būt tikai demokrātiska. Jau cara laikā J. Čakste bija iemantojis lielu autoritāti, savas nostājas dēļ bija spiests pat pasēdēt cietumā, vēlāk kļuva par Latviešu bēgļu centrālkomitejas priekšsēdētāju un pēc Latvijas valsts dibināšanas — par Tautas padomes, Satversmes sapulces priekšsēdētāju un pirmo Valsts prezidentu¹⁹. J. Čakste, kura 150 gadu jubileju nosvinējām, stāvēja pie Latvijas valsts šūpuļa, kamēr F. Veinbergs, A. Krastkalns u.c. cara laiku partiju dižvīri no jaundibināmās Latvijas valsts norobežojās, tādēļ K. Ulmanis nepieļāva viņu partijām pārstāvību Latvijas Tautas padomē. Abi centriski noskaņotie Krievijas IV Valsts domes deputāti J. Zālītis un J. Goldmanis gan piedalījās Latvijas Republikas dibināšanā, tāpat kā J. Pauļuks, G. Zemgals, Arveds Bergs, taču

šiem politiķiem bija jāizstaigā savs ceļš no Latvijas autonomijas idejas līdz neatkarīgas valsts idejai. Savu pirmo politisko pieredzi tie bija guvuši cara Krievijā, viņu devums Latvijas valsts pamatu iedibināšanā (varbūt atskaitot J. Čaksti) tomēr nebija izšķirīgais, jo 1918. gada novembrī priekšplānā izvirzījās Latviešu Zemnieku savienība (LZS), kas bija izveidojusies tikai pēc 1917. gada Februāra revolūcijas uz Baltijas lauksaimniecības biedrības Centrālbiroja pamata (V. Skubiņš, H. Enzeliņš, K. Ulmanis) enerģiskā Kārļa Ulmaņa vadībā, kā arī 1918. gadā atjauninātā "mazinieciskā" LSDSP²⁰. Ne K. Ulmanis, ne M. Valters nebija guvuši politisku pieredzi cara Krievijā, arī akadēmisko izglītību viņi neguva Krievijas augstskolās, bet gan Vācijā, Šveicē vai ASV.²¹

Politiskā elite, kas pamazām veidojās jau neatkarīgajā Latvijā 20. gs. 20. gados, nereti sastāvēja no nejaušiem, gadījuma rakstura, bieži vien viegli korumpējamiem cilvēkiem, tāpat kā tas notika Latvijā 90. gados (palasīsim K. Skalbes, E. Virzas, J. Akuratera u.c. publicistiskos rakstus). To pašu daļēji var attiecināt arī uz pirmskara Latvijas ekonomisko eliti, kur 20. gados darbojās P. Roziša varonim — Cepelim (1928) līdzīgi uzņēmēji. Pavājš bija arī vietējo latviešu uzņēmēju menedžments, un Latvijas Republikas ekonomiskajā elitē joprojām ietekmīgi bija vācu un ebreju pārstāvji, kas 20. gados kontrolēja ražošanu un finanses. Patīkami izņēmumi bija tekstilrūpnieks Roberts Hiršs, saldumu fabrikants Vilhelms Ūze, ķīmiskās rūpniecības pārstāvis Mārtiņš Kalniņš, tāpat pašreizējā grāmatizdevēji A. Gulbis, J. Rapa, arī A. Benjamiņš ar kundzi un vēl daži. Latviešu nācijas vairākuma attieksme pret pašu ekonomisko eliti bija dalīta — skaudība, aizdomīgums pret bagātniekiem, sociālistisko ideju popularitāte joprojām traucēja objektīvi novērtēt vietējos uzņēmējus, arī ražošanas novatorus.

Un tālāk par latviešu intelektuālo, akadēmisko eliti. Ja tādai pieskaita akadēmisku izglītību, augstskolas beigušus cilvēkus, tad

studētie latvieši (ar savas tautiskās piederības izjūtu) sāka parādīties kopš jaunlatviešu laikmeta, Aleksandra II modernizācijas laikmeta. Tie studēja Tērbatas (Tartu) universitātē, Rīgas Politehnikumā un Krievijas un Ukrainas augstskolās (Maskavas universitātē, Pēterburgas universitātē, Kara medicīnas akadēmijā, Satiksmes ceļu inženieru institūtā, vairākos Pēterburgas un Maskavas tehnoloģiska, lauksaimnieciska vai mežsaimnieciska profila institūtos, retāk — Kijevas, Kazaņas, Harkovas universitātēs), un tikai pavisam nedaudzi ārpus Krievijas, Vakareiropā. Populārākie studiju profili bija teoloģija, medicīna, arī tieslietas un filoloģija, nedaudz arī fizikas un matemātikas disciplīnas, jo daudzi vecāki un arī paši studenti izvēlējās mācītāju, ārstu, advokātu vai ģimnāzijas skolotāju profesiju; latviešu inženieru un agronomu bija pamaz. Saskaņā ar F. Milenbaha uzziņu grāmatu "Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās" līdz 1908. gadam latviešu vidū bija 1171 augstskolas beidzējs (to starpā — 518 no Tērbatas (Jurjevas), 302 — no Rīgas, 166 — no Pēterburgas, 109 — no Maskavas) un 663 studenti (379 — Rīgā, 136 — Tērbatā, 77 — Pēterburgā, 49 — Maskavā)²².

Par latviešu augstskolas dibināšanu Rīgā līdz pat 1918. gadam nedomāja. Tas, ko rakstīja Juris Alunāns par herbārija vākšanu nākamajai Latviešu zemkopības akadēmijai (1872) vai Auseklis par Latviešu augstskolu, bija fantāzijas uzplaiksnījumi, turklāt Ausekļa dzejolī domāta bija nevis universitāte, bet gan t.s. Aleksandra skola — iecerētā, bet nekad nenodibinātā vidējā mācību iestāde latviešiem.²³ Pat pašu vidusskolas doma varēja tikt īstenota tikai pēc 1905. gada revolūcijas, kad sāka dibināt privātas latviešu ģimnāzijas (A. Ķeniņa, V. Maldoņa, L. Bērziņa un F. Šmitheņa u.c.), kam ierosmes deva Rīgas Latviešu izglītības biedrība Ādama Butuļa vadībā.²⁴ Tikai 1914. gadā sāka runāt par teoloģijas paralēlprofesūrām igauņu un latviešu valodā Jurjevas universitātē pašu mācītāju sagatavošanai, bet domu dibināt Rīgā latviešu

LETONIKAS III KONGRESA MATERIĀLI

augstskolu pirmais izvirzīja Pauls Dāle 1916. gadā bēgļu auditorijā Maskavas politehniskajā muzejā²⁵ un šo viedokli plašāka latviešu sabiedrība akceptēja tikai pēc Februāra revolūcijas Tērbatā (Jurjevā) noturētajā Latviešu skolotāju kongresā 1917. gada jūnijā.²⁶

Nākamajai Latvijas augstskolai (Latvijas Universitātei) bija, nu jau piemirsta "klasika" terminos runājot, trīs avoti un trīs sastāvdaļas. Šīs trīs sastāvdaļas bija: tehniskās fakultātes (inženieru, mehānikas, arhitektūras–celtniecības); dabzinātniskās (matemātikas un dabzinātņu, ķīmijas, arī medicīnas, lauksaimniecības, veterinārijas); humanitāri–sociālās (filoloģijas un filozofijas, tautsaimniecības un tiesību, arī teoloģijas un vēlāk vēl katoļu teoloģijas), pavisam 12 fakultātes, 12 zari simboliskajā "ozolā", kas parādījās 1938. gadā iedibinātajā universitātes emblēmā. Savukārt trīs avoti bija: Tērbatas (Jurjevas) universitāte, Rīgas Politehniskais institūts un latvieši no Krievijas augstskolām.²⁷

Pirmie latviešu studenti nāca no Tartu universitātes, kas ziedu laikus pieredzēja 19. gs. 50.–60. gados. 1889.–1893. gadā to rusificēja, pārvērtā par Jurjevas universitāti; šis process saistījās ar vācu profesūras atstādīšanu un docētāju līmeņa manāmu lejupslīdi. Tērbatas universitāte 19. gs. bija kopējs Igaunijas un Latvijas augstākās izglītības centrs, kur cara laikā studēja (arī pēc igauņu vēsturnieka akadēmiķa K. Silivaska atzinuma) vairāk latviešu nekā igauņu.²⁸ No 1802. līdz 1918. gadam tur studējuši 1334 latvieši, doktora un maģistra disertācijas aizstāvējuši 62 latvieši.²⁹ Nedaudzi latvieši kļuvuši par docētājiem Tartu universitātē, piem., filozofs Jēkabs Oze (Osis), klasiskās filoloģijas speciālists Ernests Felsbergs (vēlāk — pirmais vēlētais LU rektors), letonists Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš, arī valodnieks Jānis Endzelīns (kā privātdocents) un Pirmā pasaules kara laikā venerologs Pēteris Sņiķeris, teologi Jānis Sanders un Kārlis Kundziņš jun.³⁰ Pavisam Tartu universitāte devusi vēlākajai LU 54 profesorus (t.s. 40 latviešu tautības), tostokait tādas

personības kā J. Endzelīnu, F. Balodi, L. Bērziņu, A. Daugi, mediķus J. Alksni, H. Buduli, J. Rubertu, M. Zili, P. Sņiķeri, tiesībniekus A. Lēberu, V. Sinaiski, tautsaimnieku K. Balodi (Tērbatā beidzis Teoloģijas fakultāti 1887. gadā).³¹

Rīgas Politehniskais institūts, kas darbojās Rīgā kopš 1862. gada, atstāja LU mantojumā ne tikai ēkas Raiņa un Kronvalda bulvārī, ne tikai studentu akadēmiskās dzīves tradīcijas, bet arī galvenos mācībspēkus inženierzinātņu, arhitektūras, ķīmijas, lauksaimniecības zinātņu nozarēs. Tiesa, latviešu studentu skaits vecajā RPI bija neliels (1882./83. gadā — 6,6%, 1894./95. gadā — 5,3%, bet pēc 1905. gada — ap 17%)³², taču no 1919. līdz 1939. gadam LU strādāja 133 agrākie RPI mācībspēki un audzēkņi, no šejienes nāca izcilākie zinātnieki ķīmiķi — P. Valdēns, V. Fišers, M. Centneršvērs, M. Glāzenaps, K. Blahers, A. Ķešāns, G. Vanags, E. Iegrīve, M. Pīmanis, lauksaimnieki un mežzinātnieki P. Lejiņš, P. Nomals, J. Bergs, Arv. Kalniņš, K. Bambergs, arhitekti E. Laube, A. Krūmiņš un daudzi citi, tajā skaitā LU rektori E. Laube, M. Bīmanis, M. Pīmanis, prorektori P. Lejiņš, P. Nomals, A. Razums, P. Zilīte, G. Klaustiņš un 36 nākamie LU fakultāšu dekāni.³³

Izcili LU mācībspēki nāca arī no Pēterburgas un Maskavas augstskolām (Pēterburgas un Maskavas universitātes, Kara medicīnas akadēmija, Satiksmes ceļu inženieru institūts, Tehnoloģijas institūts u. c.), piem., no Pēterburgas augstskolām 56 docētāji, tostokait V. Purvītis un E. Štālbergs (Arhitektūras fakultāte), E. Blese, A. Tentelis (Filoloģijas fakultāte), N. Rozenauers un A. Vītols (Mehānikas fakultāte), J. Auškāps, A. Janeks (Ķīmijas fakultāte), P. Sņiķers, P. Stradiņš, J. Pīmanis, K. Rudzītis (Medicīnas fakultāte), V. Bukovskis, K. Dišlers, A. Būmanis, L. Ausējs (Tautsaimniecības–tiesību fakultāte), Jāzeps Vītols (Teoloģijas fakultāte), no Maskavas universitātes — 20 profesori (P. Dāle, T. Celms, P. Jurevičs, A. Spekke,

K. Straubergs, Kārlis Barons, R. Krimbergs, F. Balodis, J. Čakste, R. un B. Vīperi), arī A. Švābe (no Šaņavska Tautas universitātes).³⁴ Piebildīsim, ka Pēterburgas universitātē bija studējuši Rainis un P. Stučka, Pēterburgas konservatorijā un mākslu augstskolās — vairums pirmo profesionālo latviešu mākslinieku un komponistu, Maskavā — arī F. Veinbergs, Kr. Kalniņš, Al. Vēbers, A. Krastkalns, pirmais latviešu vēsturnieks J. Krodzinieks, karņitina atklājējs fiziologs R. Krimbergs, fiziķis V. Altbergs. Krievijas augstskolās pirms Latvijas valsts dibināšanas ilgāku vai īsāku laiku docējuši J. Ruberts (Kijevā), M. Zile (Odesā), J. Endzelīns un R. Krimbergs (Harkovā), P. Šmits (Vladivostokā), V. Altbergs (Maskavā, Odesā), kopumā no latviešu vidus pirms neatkarības nāca kādi desmit profesora līmeņa zinātnieki.

Maskavas universitāti beiguši pirmie Latvijas Valsts prezidenti J. Čakste un G. Zemgals, Šaņavska universitātē neilgu laiku docējis Z. Meierovics (beidzis RPI tirdzniecības nodaļu). Daudzi Latvijas politiskās elites pārstāvji ir nākuši no Tērbatas universitātes vai RPI (Z. Meierovics, J. Pauļuks, H. Celmiņš, V. Olavs, S. Paegle, B. Einbergs, A. Kviesis, A. Bergs)³⁵, kamēr Šveicē studējis M. Valters, Vācijā un ASV — K. Ulmanis, ko var uzskatīt par izšķirīgu arī viņu politisko uzskatu veidošanā.³⁶

Manuprāt, LU pirmskara gados ārkārtīgi strauji attīstījās, tiecās (un daudzās jomās arī spēja) pārvarēt provinciālismu, kļuva par eiropisku universitāti, spēja nostāties līdzās igauniskajai Tartu universitātei, nemaz nerunājot par pavisam jauniņo Kauņas universitāti Lietuvā. Pirmskara LU bijuši gan atzīstami sasniegumi reģionālajā, nacionālajā aspektā, Latvijas dabas, vēstures, tautas padziļinātā izpētē, gan bijusi — tiesa, varbūt, ierobežota — atpazīstamība Eiropas zinātnē (J. Endzelīns — baltoloģija, K. Baloža “Nākotnes valsts”, P. Šmits — orientālistika un latviešu mitoloģija, M. Straumanis, E. Iegriņe, G. Vanags — ķīmija, E. Strands — entomo-

loģija, A. Vītols — hidraulika, vairāki Latvijas mediķi).³⁷

Akadēmiskas elites radišana letonikas jomā LU un valsts institūtos (Latvijas Vēstures institūts, Latviešu folkloras krātuve) bija īsts pagrieziena punkts šajā nozarē — nacionālpatriotiski noskaņotu entuziastu—amatieru aizrautīgās nodarbes (Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā) aizstāja institucionalizēta, starptautiski atzīta akadēmiska pētniecība, letonistikas zinātniska elite (J. Endzelīns, P. Šmits, E. Blese, J. Plāķis, F. Balodis, K. Straubergs, L. Bērziņš, A. Švābe, P. Jurevičs, P. Dāle, T. Celms, arī R. Vīpers, L. Arbuзовs u.c.). Īpaši jāuzsver, ka LU bija pirmā nacionālā universitāte, ar latviešu mācības valodu, kaut samērā daudzajiem ārzemju profesoriem nebija liegts docēt arī citās valodās.

Ne visi latviešu akadēmiskās elites pārstāvji pēc neatkarības un LU nodibināšanas 1919. gadā varēja tikt piesaistīti jaunajai augstskolai. Vairāki no pārnācējiem latviešiem bija jau puslīdz “apdzisuši vulkāni”, kuru spēcīgākie radošie izvirdumi bija sasniegti Krievijā jaunības gados (R. Krimbergs, P. Sniķers, J. Alksnis, J. Auškāps), grūtīe revolūcijas gadi bija atvēsinājuši viņu pētnieciskās tieksmes un varbūt pat izraisījuši zināmu apātiju. Latvijā šie intelektuālās elites pārstāvji vairāk nodevās administratīvam un pedagoģiskam darbam, stipri pieticīgāk — pētniecībai; daudzi bija iegājuši praktiskā dzīvē un, pāri pusmūžam būdami, nespēja pārorientēties uz pētniecību. Bet galvenais — viņi ieradās kā līdumnieki tukšā vietā, viņiem bija jārada bāze pētniecībai — laboratorijas, bibliotēkas, instrumentālā bāze, slimnīcas, un par to viņiem gods un slava. Savukārt daudzi LU audzēkņi pēc Otrā pasaules kara sekmīgi izvērsa darbību ārzemēs (ASV, Zviedrijā, Vācijā), kļuva par internacionāli atzītiem zinātniekiem M. E. Straumanis, B. Jirgenšons, L. Slaucītājs, S. Vasiļevskis, H. Skuja, A. Dreimanis, E. Dunsdorfs, E. Andersons, A. Tauriņš, A. Dravnieks, V. Rūķe-Draviņa, arī L. Andrusovs

vai H. Auterhofs u.c.), kas apliecina augsto apmācības līmeni LU. Gan fiziķi, gan ķīmiķi sāka veidot modernu industriju Latvijā (īpaši rūpnīcā VEF).

Pēc Marģera Skujenieka datiem (1929), Latvija ieņēma otro vietu Eiropas valstu vidū universitātē studējošo skaita ziņā (1. v. Igaunija — 37,7 stud. uz 10 000 iedzīvotāju; 2.v. Latvija — 30,0; 3.v. Šveice — 19,6; 4.v. Austrija — 18,5; 5.v. Francija — 13,5), bet studējošo sieviešu skaita ziņā — pat pirmo vietu (pirms Polijas, Beļģijas, Šveices, Nīderlandes)³⁸. Tiesa, šo momentu vajag vērtēt arī kritiski, jāatzīst, ka krietni mazāk bija beidzēju, liels bija “mūžīgo studentu” procents. Tikai K. Ulmanis pēdējos gados mēģināja stimulēt studiju nobeigšanu laikā un arī akcentēja nepieciešamību piesaistīt vairāk studentu no Latgales (toreiz Latgale deva tikai 6% studentu kopskaita) — to uzsvēra K. Ulmanis LU 20 gadu jubilejas dramatiskajās svinībās 1939. gada 27. septembrī, kas kļuva par pēdējām neatkarīgajā Latvijā.³⁹ Salīdzinājumam: arī mūsdienā Latvijā relatīvais studējošo skaits pieder augstākajiem rādītājiem ES ietvaros, tikai doktora līmeņa studentu maz.

Raksta ietvaros diemžēl nav iespējams dot izvērstu LU dibināšanas un pirmo 25 gadu funkcionēšanas ainu, par to kopš 1989. gada esmu rakstījis vairākās apcerēs (“Karogs”, “LVIŽ”, “Akadēmiskā Dzīve”)⁴⁰, taču gribu izteikt vēl dažas būtiskas piezīmes par LU vēstures traktējumu:

1) Uzskatu tomēr, ka vēsturiski vienpusīgi ir izcēlt ļoti būtisko, pat izšķirīgo 28. septembra aktu par vienīgo vērā ņemamo datumu universitātes dibināšanā, ignorējot Latvijas Augstskolas pirmo dibināšanu 1919. gada 8. februārī; šāds viedoklis sašaurina universitātes izpratni, izcilākā zinātnieka P. Valdena nostājas izvērtēšanu un hipertrofē humanitāro disciplīnu lomu LU dzīvē (starp citu, Latvijas Izglītības biedrības 1919. gada 11. jūlija iesniegumā Pagaidu valdībai runāts par “Latvijas Augstskolas atjaunošanu un

tālāku izveidošanu”, nevis dibināšanu; protams, par to var būt dalītas domas, taču šie uzturēto viedokli bija aizstāvējuši agrārzinātnieki P. Lejiņš, A. Kirhenšteins, J. Bergs u.c.)⁴¹

- 2) Uzskatu par sašaurinātu pēdējos gados vērojamo LU vēstures traktējumu kā vienas institūcijas vēsturi, tās vēstures apskatā iekļaujot g. k. vai pat vienīgi tās fakultātes, kas funkcionē LU sastāvā arī šodien. Būtībā tiek ignorētas disciplīnas, kas 1939.–1958. gadā “aizgāja” no LU (LVU): lauksaimniecība un mežsaimniecība, veterinārzinātnes, medicīna un farmācija, inženierzinātnes un ķīmija, taču tieši tās lielā mērā noteica LU zinātnisko seju 1919.–1940. gadā. Atgādināšu, ka LU rektori ir bijuši arhitekts E. Laube, inženierzinātnieks M. Bīmanis, mediķi J. Ruberts un M. Zīle, ķīmiķi J. Auškāps un M. Prīmanis, kuri nāca no tām fakultātēm, kas vēlāk izstājās no LU sastāva vai tika no tās atdalītas.⁴² Ja tagad vēlamies runāt par vienotu LU, tad pirms tam vajadzētu runāt arī par vienotu Latvijas augstākās izglītības vēstures koncepciju.
- 3) Uzskatu, ka būtu vērts izvērst diskusiju par LU divdabību vienotībā — gan kā nacionālu, gan kā eiropisku universitāti. Manuprāt, maz uzmanības veltī tai kritikai, ko par pirmskara LU un tās vadību (piem., A. Tenteli), bet it īpaši par Filoloģijas–filozofijas fakultāti, tieši par šo fakultāti (nevis universitāti kopumā) ir izteikuši Rainis, Z. Mauriņa un H. Biezais, t. i., faktiski Latvijas intelektuālais zieds, Saeimas sēdēs to darīja arī K. Dēķens un K. Balodis. Mazliet mēģināju kādreiz to rādīt rakstā “Zenta Mauriņa un LU”⁴³, šo domu šie neattīstīšu, tomēr domāju, ka vienpusīga apoloģija bez paškritikas nav dzīvotspējīga, un situācijas pretrunīgums izpaužas arī vēstures avotos.⁴⁴

Diskutēt var arī par to, kādu eliti centās izaudzēt Latvijas Universitāte, vai pārāk nedominēja autoritārisma apoloģijas tenden-

ces (J. Auškāps, A. Tentelis, F. Balodis) un pat ekstrēmi nacionālās ideoloģijas sludināšana (Pērkoņkrusta ideju popularitāte tieši studentu vidē, īpaši korporācijās). Populārais sauklis "Latvija — latviešiem" zināmā mērā bija attaisnojams toreizējā Latvijas vispārējā situācijā, kad latviešiem reāli bija jākļūst par dominējošo nāciju pašu valstī, taču tas arī kavēja demokrātisko, liberālo ideju recepciju. Interesanti būtu salīdzināt šajā ziņā Filoloģijas—filozofijas fakultāti ar tur dominējošo nacionālkonservatīvo garu, no vienas puses, un stipri liberālāko Tautsaimniecības un tiesību fakultāti, no otras (pēdējā darbojās J. un K. Čakstes, K. Balodis, E. Dunsdorfs, A. Aizsilnieks, V. Sinaiskis u.c.). Taču Sarkanaļai armijai uzspiežot okupācijas režīmu, par upuriem kļuva gan nacionālisti, gan liberālie demokrāti, daudzi pagaisa gan Sibīrijā, gan emigrācijā. Nacionālās elites — politiskās, ekonomiskās, pat akadēmiskās veidošanās tika aprauta, līgā neizvērsusies.

Pārdomām vēlos vēl sniegt dažas mazāk zināmas atziņas, ko 1959. gadā maz populārā izdevumā (žurnālā "Technikas Apskats", kas iznāca Monreālā) pavisam neilgi pirms savas nāves izteicis latviešu vēsturnieks un tautsaimnieks enciklopēdistis Arveds Švābe:

"Augstskola, kā viss cits mūsu jaunajā valstī, auga un pletās tik ātri kā pasakā (...). Daudz kas Otrā pasaules kara dēļ palika tikai iecerēts. Daži pasākumi vispār nebija realizējami (piem., moderna observatorija vai fizikas pētniecībai piemērotas ierīces) naudas trūkuma dēļ. Tāpat bibliotēku ziņā LU nekad nebūtu varējusi sasniegt jau viduslaikos dibināto koledžu un universitāšu līmeni.

Toties trūcīgā tērpā no paša sākuma mājoja spīrgts gars kā meistaros, tā mācekļos. Gadu simtņiem nomāktā latviešu tautas dziņa pēc izglītības pēkšņi izlādēja visus savus potenciālos spēkus un uziedēja kā papardes zieds. Bez šaubām, tā bija neveselīga galējība, jo studēšana bija kļuvusi gandrīz par nacionālo goda lietu. [Te A. Švābe domājis agrāk pieminēto studentu un beidzēju skaita

nelabvēlīgo proporciju. — J. S.] Tāpēc apsvicama parādība, ka šis skaits vēlāk nostabilizējās (...).

Vairākkārt ir izteiktas domas par un pret, cik laimīga bija ideja par apvienotu augstskolas tipu, sabāžot zem vienas cepures vecās universitātes fakultātes, medicīnas un lauksaimniecības institūtus, kā arī tehnisko augstskolu kadrus. Tie, bez šaubām, bija romantiski mesli savam laikmetam. Manuprāt, šis eksperiments ar 11–13 fakultātēm jāuskaņā par neizdevušos, kāpēc arī Rietumeiropā tas nav ieviesies un patstāvīgās Latvijas pēdējos gados jau redzam pretējo tendenci: saskaldīt apvienoto augstskolu agrākās sastāvdaļās (...). Praktiski šī ideja tika iedzivināta vienīgi attiecībā uz Lauksaimniecības akadēmiju. [Atgādināšu, ka padomju laikā no Universitātes tika atdalīti atsevišķās augstskolās Rīgas Medicīnas institūts 1950. gadā un Rīgas Politehniskais institūts 1958. gadā, šo notikumu jēga būtu jāizvērtē ne tikai no PSRS birokrātijas viedokļa vien, bet arī vēstures rakursā. — J. S.]

Tāpat kā daudzās citās universitātēs, sevišķi lielvalstu provinces pilsētās, Latvijas Universitātē pārsvarā bija pedagogi par pētniekiem un jauna ceļa gājējiem. Tas arī nemaz citādi nevarēja būt, ievērojot latviešu tautas mazo skaitu un akadēmisko tradīciju jaunumu (...). Atklāti sakot, ne vienmēr kvantitāte atbilda kvalitātei. Latvijas Universitātes dibināšanas laikmetā nepieciešamības dēļ par mācības spēkiem tika aicināti arī tādi vīri, kas nemaz nebija sagatavoti universitātes skolotāja amatam, nemaz nerunājot par to, ka viņi nekad nebija sapņojuši kļūt par zinātniekiem. Tā kā LU mācību spēku algas bija samērā mazas un vienā amatu kategorijā visiem vienādas (...), tad, protams, kūtriem nebija dzinūļa strādāt vairāk, kā to prasīja stundu plāns un pieklājīga sava priekšmeta zināšana pēc svešiem paraugiem. Līdzīgi studentiem, daudzi mācību spēki bija aizņemti valsts, pašvaldības un privātā darbā, kāpēc nereti profesora vai docenta stāvoklis

tika uzskatīts vienīgi par blakusamatu. Tomēr visumā Latvijas Universitātes spēku caurmēra līmenis nebija zemāks kā citās jaunākās valstīs, atsevišķos gadījumos pat to manāmi pārsniedzot.

Tomēr visvairāk mūsu augstākās izglītības politikai jāpārmet paviršā gādība, brīžiem pat nolaidība attiecībā uz jauno zinātnieku kadru sagatavošanu (...). Atalgojums bija tik mazs, ka daudzi tiešām spējīgi jaunekļi, sevišķi, ja viņi bija nodibinājuši ģimeni, atteicās no vilinājuma zinātnes dēļ mirt badu un aizgāja praktiskā darbā. Tāpēc dažās fakultātēs, veciem pionieriem nomirstot vai aizejot atpūtā, jaunaudze bija tik viduvēja, ka bija pamats bažām par vairāku katedru nākotni. Liels trūkums bija tas, ka jaunus zinātniekus valsts kases, bet ne nācījas interesēs apmācīja te pat Rīgā, laupot līdz ar to viņiem iespēju nodibināt ciešu personisku kontaktu ar ārzemju akademiķiem un lieliem zinātniskās pētniecības centriem (...). Šķietamā izšķērdība šajā virzienā būtu vēlāk labi rentējusies, ceļot kā Latvijas ienākumus, tā vairojot viņas starptautisko slavu.

Tomēr par spīti kļūdām un trūkumiem, Latvijas Universitāte savā gaužām isajā mūžā deva savai tautai, valstij un cilvēcei tik vienreizējus sasniegumus, ka nekādi Āzijas viesuļi tos vairs nespēj izdzēst no Rietumu civilizācijas laika grāmatas.⁴⁵

Nepiekrītu vienīgi A. Švābes atziņai par LU "gaužām īso mūžu", tā tomēr ir arī mana un manas paaudzes Latvijas zinātnieku *Alma mater*, un tās mūžs turpinās arī šodien (par spīti J. Jurgena un viņa sekotāju pūliņiem pārvērst universitāti par P. Stučkas "proletārisko" augstskolu).

Kā redzams, gandrīz mūsdienīgas pārdomas par universitāšu skaitu, kvalitāti un paaudžu pieredzes pārmantojamību Latvijā ir ieskanējušās A. Švābes pārdomās pirms 50 gadiem, taču tādas bija raisījušās jau 1937.–1939. gadā (piem., medicīnas profesors J. Alksnis). Domāju, ka vienotas megauniversitātes — Latvijas Universitātes — izveidoša-

na uz pārējo universitāšu rēķina šodien nebūtu saprātīgs samilzušo Latvijas problēmu risinājums; pati par sevi tā maz dotu kvalitātes paaugstināšanai un labi ja noderētu visai nelielai finanšu ietaupīšanai, toties izraisītu neizbēgamus kaškus un intrigas pastāvošo universitāšu kolektīvu starpā, kuru tradīcijas un profili pamatos tomēr veidojušies diezgan atšķirīgi. Toties kardinālas reformas ir nepieciešamas, ceļot kvalitāti katrā no universitātēm (arī LU, arī LU!), precīzāk profilējot atsevišķas universitātes un daudz vairāk koordinējot to darbības jomas, arī studiju un pētnieciskā darba kooperēšanās ziņā. Pašai Latvijas Universitātei pamazām vajadzētu konsekventi profilēties par zinātnisku universitāti un censties iekarot stipri augstāku vietu Eiropas universitāšu kvalitātes ranžējumā, iekļūstot vismaz pirmo 500 vai 600 labāko skaitā. Tas sakāms arī par pārējām Latvijas universitātēm, taču daudz svarīgāka nekā apvienošana ir labu profesionāļu audzināšana tautsaimniecībai, medicīnai, izglītībai, jaunās zinātnieku un inteliģences maiņas izaudzināšana un noturēšana Latvijā, akadēmiskās un zinātniskās elites atjaunināšana, dziļāka integrēšanās Eiropas zinātniskajā telpā, saglabājot Latvijas individualitāti un pētnieciskās tradīcijas, dažās nozarēs uzturot arī identitāti.

Situācija Latvijas zinātnē un augstākajā izglītībā šodien visumā nav sliktāka kā 30. gadu beigās, pat labāka, taču nav noliedzama augstākās izglītības un zinātnes pakāpeniska lejupslīde (diemžēl!), pa daļai hroniska finansējuma trūkuma dēļ. Intelektuālās elites eksports uz ārzemēm ES ietvaros vai uz ASV sāk kļūt par reālu draudu, kas varētu Latviju kā vērā ņemamu jēdzienu izdzēst no Eiropas zinātnes kartes un ilgtermiņā liktenīgi ietekmēt Latvijas valsts vietu Eiropas nāciju kopībā. Tādēļ viens no neatliekamajiem Latvijas valsts uzdevumiem ir saglabāt un finansiāli nostiprināt zinātni un augstāko izglītību Latvijā, ieskaitot nacionālās, humanitārās un reģionālās zinātnes (daudz ko šajās jomās reformējot), veicinot inovatīvu ražošanu Latvijā,

pielikt visus pūliņus samērā nelielas, kreatīvas, dinamiskas un receptīvas akadēmiskās elites veidošanai un, kas vēl svarīgāk, nācijas vispārējā izglītības līmeņa uzturēšanai. Tieši par to akadēmiskajās aprindās jārūnā, pat jābrēc! Zinātniskums nāks tam līdztekus, ar vispārējās kvalitātes celšanu.

Adekvāta akadēmiskā vide varbūt spētu generēt atbilstošu ekonomisko eliti (mazo un vidējo uzņēmumu veidotājus) un ar laiku radīt pat pietiekami kvalitatīvu politisko eliti Latvijā. Jāatzīst, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas un t. s. radošās inteliģences noiešanas (vai nostumšanas) malā straujās liberalizācijas apstākļos Latvijas politiskā elite lielā mērā ir veidojusies no gadījuma rakstura, bieži vien aprobežotiem, provinciāliem, alkatiģiem un nekompetentiem cilvēkiem, merkantiili orientētiem, bez modernās tautsaimniecības izpratnes, ar šauru redzesloku, kas vairāk darbojušies “ar elkoņiem”. To drīzāk varētu atzīmēt par pseidoelīti. Taču šī politiskā elite diemžēl ir saņēmusi varu, izveidojusi un veido Latviju par cilvēkam nelabvēlīgu valsti, dzīvošanai nepievilcīgu gaisotni, kas veicina emigrēšanu. Iespējams, Latvijas politisko eliti nedaudz stabilizējusi Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, nepieciešamība ievērot tur valdošās demokrātijas normas (kas gan pašas par sevi ne vienmēr ir optimālas!). Ja nebūtu jāievēro Eiropas standarti, Latvijā, iespējams, vēl vairāk dominētu politiķu aprobežotība un patvaļa, aktivizētos antidemokrātiskas, autoritāras tendences, varētu tikt ierobežota vārda un rīcības brīvība. Diemžēl demokrātiskas politiskās elites veidošanā Latvija un latvieši 20. gs. allaž ir bijuši traucēti, un šajā ziņā mūsu valstī vēl nav ievieidojušās stabilas demokrātiskas tradīcijas.

Istas elites veidošanas procesi ir sarežģīti un pretrunīgi, tie prasa visas nācijas un sabiedrības noteiktu izpratnes un rīcības līmeni, kura sasniegšanai vajadzīgs laiks un arī labvēlīga gaisotne. Man patīk vecs Vizmas Belševicas teiciens, ka “elite ir tas dīvainais sabiedrības krējums, kas nekad nesakuļas par

sviestu”. Ļoti trāpīgs teiciens, attiecināms arī uz šīsdiēnas latviešu elīti. Kataklizmas un krīzes, kas iezīmējušas 20. gs. vēsturi Latvijā, pagaidām nav ļāvušas Latvijai gūt harmoniju un nodrošināt apstākļus patiešām kvalitatīvas elites izlošošanai. To, ka etnosam ir pietiekami daudz potenciņu tādu radīt, apliecina kaut vai mākslinieku, dzejnieku un zinātnieku elites straujā un rezultatīvā izaugsme Latvijā gan 20. gs. 30. gados, gan arī padomju varas apstākļos, 50.–80. gados, t.i., pat politiskā ziņā pietiekami nelabvēlīgos apstākļos, kad tikai *šāda* elites ievirze rādījās iespējama un varai pat pieļaujama. Grūtāk ir gājis ar ekonomiskās elites izaugsmi, jo vēsture nav veicinājusi uzņēmīguma, privātiniciatīvas veidošanos latviešu etnosā, taču sīkstums, čaklums un elastība zināmā mērā kompensējuši šo trūkumu, kaut gan sabiedrības vairākuma attieksme pret topošo “nacionālo buržuāziju”, pret miljonāriem nekad nav bijusi īsti labvēlīga. Mūsdienā Latvijā turklāt ļoti nozīmīgi ir arī multietniskie momenti, daudzslāņainā sabiedrības struktūra, jādodom arī par vietējo krievu identitāti un šīs sabiedrības daļas lojālu un ieinteresētu piesaisti Latvijas valstij. Nākotnē droši vien dominēs multikulturāla Latvijas elite, ekonomiskajā jomā tā tas jau ir šodien.

Vēl piebildešu kaut ko par latviešu elites dzimtām kā ģimenes tradīciju turpinājumu. Varam runāt par Čakstes dzimtu, Bergu dzimtu (kurai pieder, piem., J. Karlsons!), Grosvaldu dzimtu, Benjamiņu dzimtu, arī Bērziņu-Keggi, Kundziņu, Skulmju dzimtu, pa daļai vēl Baronu dzimtu, Ulmaņu dzimtu, taču visumā šī dzimtu, dinastiju tradīcija Latvijā maz izvērsta, to nevar salīdzināt ar vācbaltiešu — muižnieku, literātu dzimtu ilgtspēju. Savā laikā, 1939. gadā, prof. Jēkabs Prīmanis un Pauls Stradiņš Veselības veicināšanas biedrības “Tautas dzīvā spēka institūtā” iezīmēja šo problēmu, rosināja pētīt ciltskokus (Klāvs Siliņš, Alfrēds Goba), piebilstot, ka Valdemāram, Brīvēzniekam, Rainim, Aspazijai, Blaumanim, Brigaderei vai nu

nebija pēcnācēju, vai tie neuzturēja dzimtas tradīcijas. Maz arī zinātnieku dinastiju. Nelabvēlīgi apstākļi — deportācijas, kulaku iznīcināšana, trimda, bet vairāk jau demogrāfija aprāvusi dzimtas. Maz latviešu literatūrā Budenbroku, Tibo, Dr. Živago epepeju. Drīzāk izolētie latviešu elites pārstāvji izplēn kā Gogoļa “mirušās dvēseles”, parādās kolorīti individuāli tipāži saimnieciskajā un finanšu elitē (arī šodien), taču tie pamatoti kļūst par Lato Lapsas, nevis rakstnieku vai letonistu izpētes objektu.

Jebkurā gadījumā, stabilas un ilgspējīgas nācijas, tās elites izveidošana ir grūts, laikietilpīgs process, kas diez vai nodrošināms improvizācijas ceļā, diez vai voluntāri ietekmējams “no augšas” vai pat racionāli stimulējams no ārpuses; to garantē tikai sabiedrības gatavība, tās pietiekama vienotība un mērķu viendabība, varbūt vēl pozitīvas ārzemju pieredzes pārņemšana un arī labvēlīgas apstākļu sakrītības globalizētajā pasaulē.

Varētu teikt: “Latvijas elites vēsture ir konformisma, nenoteiktības, kompromisu, pielāgošanās vēsture.” Tas nebūtu nepareizi, taču — mazas, likteņa triecienu mētātas, svaidītas nācijas gadījumā vienpusīgi un varbūt netaisni.

Varētu arī sacīt: “Uzdriktēšanās, apstākļu determinētas, negaidītas rīcības radīts brīnums, neticamu veiksmju un neticamu neveiksmju superpozīcija.” Varbūt latviešu nācija tomēr ir uznākusi uz vēstures lielās skatuves pārāgrī, bez izveidojušās elites, taču šis uznāciens bija vienreizēja vēstures iespēja, liela dāvana mazai tautai, priekšnoteikums agrāk patiesi neiedomājamai attīstībai. Iespēja tomēr visumā ir izmantota pietiekami veiksmīgi, īpaši ievērojot to, ka ik reizes pēc neilga laika dabisko attīstību ir aprāvis karš, okupācija, krīze. Gribētos ticēt, ka latviešu nācija tomēr vēl ir jauna, tās elites veiksmes stāsts vēl ir nākotnē, kad izdibināsim Latvijas un mūsu tautas pastāvēšanas jēgu, savu vietu pasaulē un reālos ierobežojumus, ko uzliek vēsture, ģeogrāfija un demogrāfija. Arī letoni-

kas pētījumu ietvaros viss tas būtu jāanalizē, vismaz jārosina diskusijas, jo tie ir Latvijas un latviešu identitātes pamatjautājumi. Manuprāt, latviešu nācija joprojām ir tapšanas procesā, būsīm optimisti — šis process veidosies labi, taču vai tā būs, tas atkarīgs no mums.

Avoti

- 1 Stradiņš J. Personības un strāvājumi Latvijas un «Austruma» vēsturē. *Akadēmiskā Dzīve*. 46. rakstu krājums. Rīga, 2009. 60.–70. lpp.
- 2 Pabriks A. *Politikas mazais leksikons*. Rīga: Zvaigzne ABC. 110.–114. lpp.
- 3 Skujenieks M. *Latvija. Zeme un iedzīvotāji*. Rīga: A. Gulbis, 1927. 752 lpp.
- 4 Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*. Rīga: LVI Apgāds, 2009. 639 lpp.
- 5 [Kronwald O.] *Nationale Bestrebungen. Zeitung für Stadt und Land*. 1871. 23. Okt.
- 6 Stradiņš J. Personības un strāvājumi Latvijas un «Austruma» vēsturē. 61. lpp.
- 7 *Krišjāņa Valdemāra Raksti*. 1.–2. sēj. Rīga, 1936, 1937.
- 8 Kuģniecība Latvijā. *Latviešu Konversācijas vārdnīca*. X sēj. 18735.–18741. sl. Rīga: A. Gulbis, 1933–34.
- 9 Ronis I. *Latvijas buržuāzijas politika 1907.–1914. gadā*. Rīga: Zinātne, 1978. 239 lpp.
- 10 Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*.
- 11 Stradiņš J., Cēbere Dz. Pirmās latviešu iedibinātās prēmijas zinātnes veicināšanai un Eduarda Veidenbauma godināšanai. *Nova Miscellanea Historiae Scientiarum Baltica — 50. Abstracts and Programme of the 23rd International Baltic Conference on the History of Science (Riga, 9–10 October, 2008)*. Rīga: RTU Publishing House, 2008. pp. 97–99.
- 12 Rūmnieks V., Mucenieks E. Dzīvā upe.

- RLB vakar, šodien, rīt.* Rakstu krājums. Rīga: Madris, 2006. 151 lpp.
- ¹³ Uzņēmēja tēls latviešu literatūrā. Gr.: Balabkins N. *Tautsaimnieka atziņu ceļš.* Stokholma–Rīga, 2002. 83.–124. lpp.
- ¹⁴ Kalniņš B. *Latvijas Sociāldemokrātijas 50 gadi (1905–1955).* Stokholma: Memento, 1993. 247 lpp.
- ¹⁵ Āronu Matiss. *Frīdrihs Veinbergs savā mūža darbā un savās idejās.* Rīga, 1932.
- ¹⁶ Veinbergs F. *Politiskas domas iz Latvijas.* Rīga, 1924 (latv. tulkojums).
- ¹⁷ Ronis I. *Latvijas buržuāzijas politika 1907.–1914. gadā.* 79.–80. lpp.
- ¹⁸ Turpat, 87. lpp.
- ¹⁹ Stradiņš J. Jāņa Čakstes personība un Latvijas valsts tapšana. Gr.: *Jānim Čakstem — 140.* Rīga, 2000, 14.–30. lpp.; Stradiņš J. Jānis Čakste pie Latvijas valsts šūpuļa. *Latvijas Vēstnesis.* 2009. gada 17. nov.
- ²⁰ Šilde Ā. Pirmā republika. *Esejas par Latvijas valsti.* 2. izd. Ņujorka: Grāmatu Draugs, 1989. 379 lpp.
- ²¹ Stradiņš J. Kārlis Ulmanis — valstsvīra liktenis un mācības. Gr.: *Kārlim Ulmanim — 120.* Rīga: Latvijas vēstures institūts, 1998. 15.–28. lpp.
- ²² [Mühlenbachs F.] *Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās.* Jelgava, 1908. 136 lpp.
- ²³ Stradiņš J. Akadēmiskā izglītība Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsture. Gr.: *Latvijas Universitāte 75.* A. Varslavāna red. Rīga: LU, 1994. 54. lpp.
- ²⁴ Dāle P. Latviešu augstskola. *Dzimtenes Atbalss.* Nr. 24, 1916. gada 26. martā; Nr. 25, 1916. gada 30. martā; Nr. 26, 1916. gada 2. apr.
- ²⁵ Turpat.
- ²⁶ *Latviešu Izglītības biedrības Augstskolu sekcijas darbība no 1917. līdz 1922. g.* Sast.: M. Ziemele. Rīga, 1924. 64 lpp.; *Latviešu skolotāju delegātu kongresa darbība un lēmumi Tērbatā, 8.–13. jūnijā 1917. g.* Tērbata, 1917. 52 lpp.
- ²⁷ Stradiņš J. Latvijas Universitātes trīs avoti un trīs sastāvdaļas. *Karogs.* 1989. 9: 120–128.; Latvijas Universitāte — tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē. *Akadēmiskā Dzīve.* 32. rakstu krājums. Minneapolis, 1990. 10.–24. lpp.
- ²⁸ Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā.*
- ²⁹ Šaurums G. *Tērbatas Universitāte. 1632–1932.* Rīga: Autora apg., 1932. 214 lpp.; Viksna A. *Tērbatas Universitāte.* Rīga: Zinātne, 1986. 192 lpp.
- ³⁰ Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā.*
- ³¹ Stradiņš J. Akadēmiskā izglītība Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsture. Gr.: *Latvijas Universitāte 75.*
- ³² Пийолс И. Некоторые сведения о контингенте студентов латышской национальности в Рижском Политехническом институте в 1862–1910 гг. *Из истории естествознания и техники Прибалтики.* Рига, 1991. Т. 8. С. 62–66.
- ³³ Stradiņš J. Akadēmiskā izglītība Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsture. Gr.: *Latvijas Universitāte 75.* 31. lpp.; Rīgas Politehnikums. Rīgas Politehniskais institūts. 1862–1919. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa.* J. Brieža u.c. red. Rīga: RTU, 2002. 295 lpp.; Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 2. daļa.* J. Brieža u.c. red. Rīga: RTU, 2004. 543 lpp.
- ³⁴ Stradiņš J. No Maskavas Latviešu lasāmiem vakariem līdz “Austrumam” — personības un strāvojumi. Gr.: *Akadēmiskā vienība “Austrums” 125 gados (1883–2008).* (A. Lerha red., sagatavošanā); Stradiņš J. Latviešu zinātnes saknes Pēterburgā. *Misija Latvijas labad. Universitas.* 1992. 69: 21–24.; 1993. 70: 46–48.
- ³⁵ Stradiņš J. *Tartu University in the History of Culture and Science of Latvia.* Aula — Lecture, 25th November 1997. Tartu, Tartu University Press, 1998. p. 29.

- ³⁶ Stradiņš J. Kārlis Ulmanis — valstsvīra liktenis un mācības. Gr.: *Kārlim Ulmanim — 120*. 15.–28. lpp.
- ³⁷ Stradiņš J. Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei (ievadlekcija 1994. gada 24. sept. LU 75. gadadienai veltītajā zinātniskajā konferencē Rīgā). *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*. 1995. 2: 108–131.
- ³⁸ Skujenieks M. *Latvija starp Eiropas valstīm*. Rīga, 1929.
- ³⁹ Stradiņš J. Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei (ievadlekcija 1994. gada 24. sept. LU 75. gadadienai veltītajā zinātniskajā konferencē Rīgā).
- ⁴⁰ Stradiņš J. Latvijas Universitātes trīs avoti un trīs sastāvdaļas. 120.–128. lpp.; Stradiņš J. Latvijas Universitāte — tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē. 10.–24. lpp.; Stradiņš J. Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei (ievadlekcija 1994. gada 24. sept. LU 75. gadadienai veltītajā zinātniskajā konferencē Rīgā); Stradiņš J. Latvijas Universitāte laikmeta griežos (1944/1953). *Akadēmiskā Dzīve*. 37. rakstu krājums. 1995. 3.–10. lpp.
- ⁴¹ Stradiņš J. Akadēmiskā izglītība Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsture. Gr.: *Latvijas Universitāte 75*. 36.–40. lpp.; Stradiņš J. 1919. gads un Latvijas zinātne. *Etīdes par Latvijas zinātņu pagātni*. Rīga: Zinātne, 1982. 226.–258. lpp.
- ⁴² Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē. *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 2. daļa; Lauksaimniecības augstākā izglītība Latvijā, 1862–1999*. Enciklopēdija. Jelgava: LLU, 1999.
- ⁴³ Stradiņš J. Zenta Mauriņa un Latvijas Universitāte. *Eiropa, Latvija — kultūru dialogs: Z. Mauriņai — 100*. Sast. A. Cimdiņa. Rīga: Nordik, 1998. 35.–64. lpp. (ar plašu bibliogrāfiju).
- ⁴⁴ Rainis. *Runas un intervijas*. Rīga: Zinātne, 1993. 474 lpp. (piem., 289. un 299. lpp.); Biezais H. *Saki tā, kā tas ir*. Rīga, 1995; Johansons A. *Die Lettländische Universität in Riga. 1919–1940*; Unter besonderer Berücksichtigung der philologisch–philosophischer Fächer. Die Universitäten Dorpat/Tartu, Riga und Wilna/Vilnius, 1579–1979. Beiträge zu ihrer Geschichte und ihrer Wirkung im Grenzbereich zwischen West und Ost. Böhlau — Verlag. Köln. Wien, 1987. S. 255–262; Latvijas Tautas Padomes, Satversmes sapulces, I Saeimas sesiju protokoli. (Sk. arī: Baltiņš M. Latvijas Universitātes darbības atspoguļojums Latvijas parlamenta protokolos: 1918–1934. I d. 1918–1925. *LU Raksti*. 716. sēj. (Zinātņu vēsture un muzejniecība). Rīga: LU, 2007. 7.–36. lpp.
- ⁴⁵ Švābe A. Latvijas Universitāte. *Technikas Apskats*. Monreāla. 1959. Nr. 33. 1.–3. lpp.